herpy

STÅLORMER

Scheltopusik

Pseudopus apodus

Pseudopus apodus er en stor, benløs øgle fra Sørøst-Europa og Vest-Asia som ligner en slange, men har øyelokk, øreåpninger og en stiv, panserkledd kropp. Den blir opptil omtrent 135 cm, er dagaktiv og robust og kan leve i flere tiår. Den lever av snegler, insekter og små virveldyr og trenger et langt terrarium med gravbart substrat, en varm solplass og vinterdvale.

Familie: Anguidae Tidligere navn: *Ophisaurus apodus*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**90-135 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**20-50 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende og gravende**
Biotop	**Halvørken og temperert skog og eng**
Vanskelighetsgrad	**Øvet**

STELL

Min. terrarium	**150 × 60 × 60 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**22-30 °C**
Varmeplass	**30-35 °C**
Temperatur, natt	**18-22 °C**
Luftfuktighet	**40-60 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Anbefalt** Ferguson-sone 2
Vinterhvile	**8-12 °C** 8-12 uker
Kosthold	**Insekter, virveldyr og mark/snegler**
Holdes	**Alene eller parvis**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kjønnsmoden	**24 mnd.**
Kullstørrelse	**6-12 egg**
Inkubasjon	**45-55 dager** ved 26-29 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Ikke listet**
EU-vedlegg	**Ikke listet**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Pseudopus apodus er en kraftig, benløs øgle i familien Anguidae. Kroppen er langstrakt og stiv og dekket av skjell i regelmessige ringer, og langs hver side går det en dyp fold som gir plass når dyret har spist eller bærer egg. Halen utgjør mer enn halvparten av den samlede lengden. Forbena mangler helt, og av bakbena er det bare to små stumper på 2-3 mm ved kloakken. Voksne dyr er gul- til rødbrune med lysere, gulaktig underside og et litt lysere hode. Ungene er lysegrå med brune tverrbånd og kjølede skjell de første to-tre årene; skjellene blir senere nesten glatte.

Den samlede lengden er 90-135 cm, og de største dyrene måler opptil 58 cm fra snute til kloakk. Arten er lett å skille fra en slange: den har øyelokk som kan lukkes, en synlig øreåpning, en stiv kropp og ingen brede buskskjell. Slektsnavnet betyr "falsk fot" og artsnavnet "uten fot". Arten ble beskrevet i 1775 av Peter Simon Pallas og har tidligere stått i slekten *Ophisaurus*.

Det regnes med tre underarter: *P. a. apodus* fra Kaukasus og Sentral-Asia, *P. a. thracius* fra Balkan og det vestlige Tyrkia og *P. a. levantinus* fra Levanten.

Blir dyret grepet, vrir det seg kraftig om sin egen lengdeakse for å komme løs, og lykkes ikke det, kan det ligge helt stille, som om det er lammet. Bitt er ikke en del av forsvaret. Som andre arter i familien kan den kaste halen, og den nye halen blir kortere og annerledes farget. Arten tåler ikke mye håndtering, men venner seg godt til fangenskap og tar etter hvert fôr fra en pinsett. Huden skiftes omtrent annenhver måned: den skyves sammen og støtes av som en vulst.

Utbredelse og leveområde

Pseudopus apodus lever fra Sørøst-Europa til Sentral-Asia. I vest finnes den langs Balkankysten fra Kroatia og Hercegovina over Montenegro, Nord-Makedonia og Albania til Hellas, også på flere av de greske øyene (for eksempel Korfu, Lesbos, Chios, Samos, Limnos og Rhodos), og videre i Bulgaria og Tyrkia. Mot sør når den Syria, Libanon, Jordan og Israel, og mot øst finnes den i Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, Iran, Irak, Turkmenistan, Usbekistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Kasakhstan og Afghanistan. Mot nord lever den i det europeiske Russland og det sørlige Ukraina.

P. a. thracius lever i den vestlige delen av utbredelsen, *P. a. levantinus* i Levanten og *P. a. apodus* i den østlige delen.

> **Naturlig utbredelse:** Hellas, Kroatia, Bosnia-Hercegovina, Montenegro, Nord-Makedonia, Albania, Bulgaria, Tyrkia, Libanon, Syria, Israel, Jordan, Irak, Iran, Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, Russland, Ukraina, Turkmenistan, Usbekistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Kasakhstan og Afghanistan.

LEVEOMRÅDE

Pseudopus apodus lever i tørt, varmt og åpent land med spredt vegetasjon: gresslette, kratt, steinete skråninger, tørre daler og dyrkede marker, opptil omtrent 2300 m over havet. Den gjemmer seg i busker, mellom steiner og i hull i jorden og graver seg ned i løst substrat.

Arten er dagaktiv, soler seg ofte og lenge og er også framme i regnvær, når sneglene er det. Aktive dyr i naturen har en kroppstemperatur på omtrent 19-28 °C i gjennomsnitt, altså lavere enn mange andre øgler. Føden er særlig insekter og snegler og sjeldnere små virveldyr som spissmus, øgler, slanger, mus og fugleunger. Klimaet har varme, tørre somre og kalde vintre. Fra oktober til mars er dyrene i vinterdvale i hull og under steiner, og paringen følger i mars.

Les mer: Vinterdvale og årstider

Stell

TERRARIET

Et voksent dyr trenger et terrarium på minst 150 × 60 × 60 cm (lengde × bredde × høyde). Målet er et anslag ut fra dyrets lengde: det beveger seg langs bakken og bruker hele gulvflaten, så lengden er det viktigste. Unger kan gå i mindre terrarier de første månedene. Lokket må sitte fast og kunne låses, for dyret er kraftig og skyver på lokk og luker.

Bunnsubstratet må være løst og minst 15 cm dypt, slik at dyret kan grave seg ned: sand blandet med løv, eller gjødselfri hagejord med kokosfiber og sand, som holder gangene. Oppå legges bark, kork, røtter og flate steiner som skjul, minst ett i den varme og ett i den kjølige enden. Steiner legges direkte på bunnen, slik at dyret ikke kan grave seg inn under dem. Hold substratet tørt det meste av tiden, med et lite fuktig område ved vannskåla.

Terrariet må være godt ventilert, for eksempel med nettlokk. Fjern ekskrementer fortløpende, og skift substratet helt når det er skittent. Et par eller to dyr av omtrent samme størrelse kan holdes sammen i et terrarium på minst 200 × 80 × 60 cm (anslag).

TEMPERATUR

Solplassen skal ha en overflatetemperatur på 30-35 °C, og resten av terrariet ligger på 22-30 °C om dagen. Om natten faller temperaturen til 18-22 °C, og varmen kan slås av hvis rommet er varmt nok. Bruk en varmelampe over en flat stein eller skiferplate, slik at dyret kan varme hele kroppen, og mål med termometre i begge ender og et infrarødt termometer på solplassen.

Arten kommer fra områder med kalde vintre, og vinterdvale anbefales; den er også en forutsetning for avl. I naturen varer den fra oktober til mars. Bare friske dyr i godt hold går i vinterdvale. Fôringen stoppes, og dagslengden og varmen senkes gradvis over to uker, mens dyret fortsatt har varme, slik at tarmen er tom. Deretter holdes dyret i 8-12 uker ved 8-12 °C i en kasse

eller et terrarium med dyp, lett fuktig jord, et skjul og en vannskål. Temperatur og varighet er et anslag. Ved oppvåkningen heves temperaturen gradvis, og dyret får vann før det får fôr.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal ligge på 40-60 %. Arten kommer fra tørt land, og terrariet holdes for det meste tørt, men substratet i den ene enden kan gjerne være lett fuktig. Sprøyt lett om morgenen i den fuktige enden, og la den tørke opp i løpet av dagen. Under hudskiftet sprøytes litt oftere.

En lav, stabil vannskål med rent vann står framme hele tiden. Vannet skiftes daglig, fordi dyret drar substrat med seg ned i skåla, og skåla skrubbes én gang i uken.

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og soler seg mye, så den må ha en varm solplass og lys 12-14 timer om dagen om sommeren, kortere om høsten fram mot vinterdvalen. UVB anbefales: et UVB-rør eller en kombinert varme- og UVB-lampe over solplassen, slik at dyret kan velge å gå inn og ut av UV-lyset. Ferguson-sone 2 er et anslag, med en UV-indeks på 1-2 ved solplassen og lavere i resten av terrariet. Avstanden mellom lampe og dyr avhenger av lampetypen og kontrolleres med en UV-måler. Skift UVB-kilden etter produsentens anvisning.

Om sommeren kan dyret gå i et utendørs bur i varmt vær. Terrariet må aldri stå i direkte sol bak glass, for det overopphetes raskt.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Pseudopus apodus er kjøttetende. I naturen består føden særlig av insekter (mest biller) og snegler og sjeldnere av små virveldyr. Brede, kraftige tenner knuser sneglehus og insektpanser.

Gi en variert kost: snegler, meitemark, gresshopper, sirisser, kakerlakker og melorm, av og til en tint ung mus og strimler av magert rått kjøtt eller fisk. Mus og kjøtt er tilskudd, ikke hovedfôr, for dyret blir lett fett. Dryss insektene med kalk ved de fleste fôringene og med et multivitamin én gang i uken. Bruk oppdrettede fôrdyr framfor viltfangede, slik at det ikke følger med snyltere og sprøytemidler.

Unger fôres hver dag eller annenhver dag, voksne 2-3 ganger i uken. Bruk en lav skål eller en pinsett, slik at dyret ikke svelger substrat. Dyret blir ivrig ved fôring og kan nappe hardt i pinsetten med de kraftige kjevene. Det er normalt at dyret slutter å spise før vinterdvalen, men vekttap utenfor den perioden krever undersøkelse.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd Les mer: Kjøp av dyr: oppdrett, viltfangst og transport

ATFERD OG HÅNDTERING

Pseudopus apodus er rolig og tilpasser seg fangenskap godt, men den skal ikke tas opp hver dag. Løftes dyret, vrir det seg kraftig om sin egen akse; støtt hele kroppen, og løft aldri i halen, som kan brekke. Nye dyr må få et par uker i fred før de håndteres, og tar etter hvert fôr fra pinsetten.

Dyr av omtrent samme størrelse kan som regel holdes sammen, men følg med på uro, særlig i paringstiden, og skill dyrene ved bitt eller sår. Sett ikke to hanner sammen, og hold dyr av svært ulik størrelse adskilt. Som alle krypdyr kan arten bære salmonella, så vask hendene etter kontakt med dyr, terrarium og fôr.

Les mer: Karantene og hygiene

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Kjønnene er vanskelige å skille. Hannene blir i gjennomsnitt større enn hunnene og har bredere hode og tykkere halerot. Den sikreste bestemmelsen er hos en veterinær med erfaring med krypdyr. Arten blir kjønnsmoden rundt 2-årsalderen. Sett bare et dyr i avl når det er utvokst, i godt hold og har hatt en vinterdvale.

PARRING

Paringen følger vinterdvalen, i naturen i mars. Når dyrene er varmet opp igjen, settes hannen inn til hunnen under tilsyn de første timene, og dyrene skilles hvis hunnen får sår. Hunnen skal ha rikelig med fôr både før og etter paringen, slik at hun kan bygge opp reserver til eggene.

EGGLEGGING OG KULL

Omtrent 10 uker etter paringen legger hunnen 6-12 egg, oftest omtrent 8, men kull helt ned til 2 og opptil 15 egg forekommer. I naturen legger hun dem under bark eller en stein, og hun blir ofte hos dem og legger seg rundt kullet. Gi henne en kasse med fuktig, løs jord eller mose og et skjul over, slik at hun kan grave og legge i fred. Uten et egnet sted kan hun holde eggene tilbake, og det kan bli livstruende. Hvor mange kull hun kan legge i året, er ikke kjent. Etter legging skal hun ha rikelig med fôr.

INKUBASJON

Eggene flyttes forsiktig til en rugeboks uten å bli vendt og legges på fuktig vermikulitt eller perlitt i en lukket boks med små luftehull. Ungene klekkes etter 45-55 dager. Rugetemperaturen er ikke beskrevet for arten; 26-29 °C er et anslag, og temperaturen må være stabil. Ungene måler omtrent 8 cm fra snute til kloakk og begynner å spise etter omtrent fire dager.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene trenger et terrarium med dypt, lett fuktig substrat, mange skjul og en varm solplass. Fôr dem hver dag eller annenhver dag med små sirisser, små meitemark og små snegler, drysset med kalk. Unger av samme størrelse kan gå sammen mens de er små; skill dem hvis de begynner å bite hverandre, og senest når de nærmer seg kjønnsmodning.

Helse og vanlige feil

Arten er hardfør, og de fleste problemene skyldes feil i oppsettet. De typiske problemene er:

- Fedme ved for mye fettrik føde som mus og for lite bevegelse. Vei dyret jevnlig.
- Metabolsk beinsykdom ved for lite kalk og UVB.
- Hudproblemer og mugg i et substrat som er konstant vått.
- Innvollsorm og midd, særlig hos viltfangede dyr. Nye dyr holdes i karantene og får undersøkt en avføringsprøve.
- Vansker med eggleggingen hvis hunnen ikke har et egnet sted å legge.
- Sår i munn og kjever som kan bli betent og krever veterinær.

Et friskt dyr har klare øyne, jevn vekt og spiser villig. Krypdyr skjuler sykdom, så kontakt en veterinær med erfaring med krypdyr hvis dyret går ned i vekt, ikke spiser utenfor vinterdvalen eller puster med åpen munn.

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.